

uvodnik Foreword

In memoriam: P. Ivan Macan, SJ (1939. — 2015.)

*Ivan Šestak**

Jordanovački brežuljak u Zagrebu oprostio se 21. rujna 2015. od patra Ivana Macana (preminuo 17. rujna): studenti i profesori Filozofskog fakulteta Družbe Isusove od prvog dekana i dugogodišnjeg profesora, članovi isusovačkoga kolegija od svoga rektora u dva mandata te župljani crkve Bezgrješnoga Srca Marijina od redovitoga dugogodišnjeg ispovjednika. Bog — Gospodar svega, i ljudskoga života — pozvao ga je k sebi u vrijeme kada je nakon ljetne utihe, na malom kampusu uz Filozofski fakultet, početkom nove akademske godine ponovno sve prštilo od mladenačkog, studentskog života, a čemu se pater Macan uvijek iznova neobično radovao. Nova je akademska godina ovaj put započela bez njega.

Ivan Macan rođen je 29. lipnja 1939. u Svetojurskom Vrhu (općina Pregrada), Hrvatsko zagorje. Ispit zrelosti položio je na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. U isusovački red stupio je 1956. Slijedila je duhovno–intelektualna formacija uobičajena za svakog isusovca, koja ga je dovela do svećeničkoga ređenja. Trogodišnji studij filozofije završio je na Filozofskom institutu Družbe Isusove u Zagrebu, a četverogodišnji studij teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku (Austrija). Iako je postigao i magisterij iz teologije, znanstveno mu je opredjeljenje postala filozofija. Na istom je učilištu najprije magistrirao te potom godine 1974. i doktorirao disertacijom *Bedeutungslehre Ludwig Wittgensteins*. Mentor mu je bio češki matematičar i filozof Vladimir Richter, također isusovac, koji je bio istaknuti logičar i proučavatelj W. Ockhama i D. Scota.

Vrativši se u domovinu, Macan je počeo predavati filozofske predmete na Filozofsko–teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu, gdje je prema crkvenim propisima godine 1975. imenovan docentom, a 1981. izvanrednim profesorom. Filozofske je predmete predavao i na Vrhbosanskoj visokoj bogoslovnoj školi u Sarajevu od 1975. do 1981., od 1995. do 1997. vodio je i kolegij »Neoskolastika u Hrvatskoj« na Hrvatskim studijima u Zagrebu. Profesor Macan je 1983. imenovan ravnateljem Filozofskoga studija na Filozofsko–teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu. Dana 23. rujna 1989. promaknula ga je vatikanska Kongre-

* Izv. prof. dr. sc. Ivan Šestak, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Jordanovac 110, 10000 Zagreb, E-mail: isestak@ffdi.hr

gacija za katolički odgoj (za sjemeništa i institute studija) u redovitoga profesora na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, koji je osnovala ista Kongregacija, a 17. studenoga 1989. imenovan je i prvim dekanom Fakulteta. Tu je službu obnašao u dva uzastopna mandata po tri godine (do 1995.). Godine 1999. Macan je postao provincijalom Hrvatske pokrajine Družbe Isusove te ga je tadašnji vrhovni poglavar (general) isusovačkoga reda p. Peter–Hans Kolvenbach slijedom službe imenovao i zamjenikom velikoga kancelara Filozofskog fakulteta Družbe isusove u Zagrebu. Bio je i rektor isusovačkoga Kolegija na Jordanovcu u dva navrata: od 1981. do 1988. te od 2000. do smrti.

Od godine 1993. p. Macan je bio član Hrvatskoga filozofskog društva (HFD), a na godišnjoj skupštini Društva u prosincu 1995. izabran je za njegova predsjednika i tu je dužnost vršio dvije godine. Bio je i član Društva europskih isusovačkih filozofa (JESPHIL) te je sudjelovao na više simpozija i susreta toga društva u inozemstvu. Jedan susret organizirao je i u Zagrebu 1994. godine.

U opusu dr. Macana osobito se ističu četiri monografije: *Wittgensteinova teorija značenja* (1996.) — prošireno hrvatsko izdanje doktorskoga rada, *Filozofija spoznaje* (1997.); *Socijalna etika i druge studije* (2000.) te *Uvod u tradicionalnu logiku* (2005.). Osim toga napisao je niz znanstvenih članaka iz onih filozofskih disciplina kojima se tijekom život najviše bavio: teorije spoznaje, socijalne etike i povijesti suvremene filozofije. Objavljivao je u domaćoj i međunarodnoj periodici, i to u časopisima *Obnovljeni život*, *Bogoslovka smotra*, *Disputatio philosophica* i *Filozofska istraživanja* te u zbornicima radova sa znanstvenih simpozija na kojima je i sam sudjelovao. Jednom takvom zborniku bio je urednik. *Obnovljeni život* osjeća se Macanovim dužnikom ne samo zato jer je u njemu objavljivao vlastite članke, recenzije i razmišljanja kojima je obogaćivao njegove stranice ili bio pri ruci urednicima, nego i zbog prijevoda sažetaka znanstvenih priloga na njemački jezik, osobito prvih godina izlaženja časopisa.

Studenti su doživljavali profesora Macana kao čovjeka općenito vrlo široke kulture: dobrog poznavatelja povijesti, književnosti, glazbe i više svjetskih jezika koje je s lakoćom upotrebljavao. Uz primjetnu dozu skeptičnosti, kadšto i ironije, isticao se i kao izvrstan predavač. Začudujuća je bila njegova »captatio benevolentiae« kojom je uspijevao zadobiti pozornost slušatelja za najteže filozofske probleme, osobito one epistemološke naravi. Tako su problemi, pitanja i najrazličitija rješenja postajali samorazumljiv svijet Macanovih studenata. U profesorskom djelovanju, napose prvih godina na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, znao je sretno povezati tako potreban akademski odmak i poželjnu bliskost sa svojim studentima. Profesor Macan nesumnjivo ima zaslugu da je takvo ozračje postalo »mainstream« Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove, što neodoljivo podsjeća na nekadašnji »universitas«, gdje su se i profesori i studenti zajedno trudili oko istine. To je pokazivalo da filozofija za Macana nikada nije bila puki »larpurlartizam«, tj. bez odnosa s konkretnim životom, nego, baš naprotiv, u sudbinskoj vezi s njim: ona, koja mu, nošena na krilima uma, u posredovanosti teoretskoga i praktičnoga pokazuje smislenu životnu orijentaciju. Često je znao reći: »Filozofije nikad dosta!«

O filozofskom djelu Ivana Macana kao profesora više filozofskih disciplina pisano je i izlagano na simpozijima, a njegovo je ime ušlo i u nedavno tiskan »Hrvatski filozofski leksikon«. No, ovdje govorimo o Macanu ne samo kao profesoru, piscu, prevoditelju ili filozofu. Prisjećamo ga se i kao jednoga od nas, krhkog i slabog čovjeka baš kao što smo svi mi, kao svećenika i redovnika, spominjući se sa zahvalnošću njegova plemenitog lika s kojim smo smjeli dijeliti manje ili više godina ove prolaznosti.

Pater Macan je kao redovnički poglavar, i to u više navrata i na raznim funkcijama — ovdje poglavito mislim pod izrazito ljudskim i subratskim vidikom — bio upravo nenadmašan. Svojim habitusom i vokacijom bio je naravno dobar poznavatelj i pravila i principa, ali isto tako i svjestan da oni moraju služiti ostvarenju konkretnog čovjeka. Toliko smo se puta uvjerali da je bio vrstan poznavatelj ljudskoga duha, pa i njegovih groznih bespuća. Ništa ljudskoga njemu nije bilo strano! Stoga se ni nad čime nije snebivao! Preko puno toga je znao prijeći i rješenje prepustiti vremenu. Ta vrijeme liječi rane a omogućuje i rast. Zato smo mu kao provincijalu rado otvarali savjest kako bi nas kao redovnike mogao slati na one poslove gdje će biti najviše ploda. Osim toga, kucali smo na njegova vrata onda kad nam nije bilo lako ili kad smo trebali dobar savjet.

Premda je u svom životu obnašao dužnosti koje su, ljudski govoreći, povezane s čašću, on nikada njome nije bio opijen. Nije bolovao od duhovnog Alzheimer — kako se to izražava sadašnji papa Franjo — misleći pritom na karijerizam. Zazirao je od servilne poslušnosti nadređenima bilo koje vrste zbog nekog možebitnog probitka ili karijere. Gotovo je prezirao suvremeni mentalitet proračuna koji bi navodno trebao jamčiti sigurnu budućnost poslovima. Računao je naprotiv na nepredvidljivu Providnost koja uvijek preko svake mjere iznenaduje u potrebama za izgradnju Kraljevstva Božjega. Nikada kao svećenik nije bio puki službenik koji »obavlja« stvari, nego uvijek pastir, kojemu je stalo do drugih.

P. Ivan Macan je bio isusovac, redovnik, koji je među ostalim, svojim zavjetima proročki relativizirao sadašnjost te upućivao na apsolutnu budućnost, na budući eon. Tako je on svojim zavjetom siromaštva bio kritika mentaliteta današnjega svijeta koji funkcionira na principu fasciniranosti i zaokupljenosti imanjenom te komoditetom kao svrhom života. Svojom posvećenom čistoćom Macan je upućivao znakovit poziv na relativiziranje seksualnosti koju je mentalitet vremena apsolutizirao. Redovničkom poslušnošću suobličavao se Kristu Gospodinu koji je svoje poslanje izvršio poslušnošću Ocu. Taj je zavjet ujedno i kritika današnjemu apsolutiziranju slobode kojom se moderni čovjek želi pod svaku cijenu, neovisno, ponajviše samodopadno, ostvariti. Macan je, dakle, i svojim redovničkim pozivom izvršio svoje poslanje.

Otišao je u svome, možemo već reći poslovično »macanovskom«, stilu. Ni na samrtnoj postelji nije ga napuštao humor. S velikom dozom finoće i tada se šalio — naravno i na svoj račun! Čak je i samoga sebe — doslovce kao umirućeg — nazvao neozbiljnim! O svojoj bolesti nije gajio nikakve iluzije pa je vlastitu znanstvenu građu s napatcima predao svojim mladim kolegama profesorima. Bolest ga je postupno lišavala tjelesnih snaga i time pod svakim vidikom izručivala dru-

gima. Postao je slobodan od svih ljudskih obzira. Mi koji smo ga pobliže poznavali primjećivali smo da su dani njegove bolesti ujedno bili i dani njegova svjesnog prepuštanja i predanja Tajni, koju mi u siromaštvu našega jezika zovemo Bogom, a o kojemu se Macan ni za svoga života nikada nije razbacivao velikim riječima, već je radije gestama na njega upućivao. Osim toga, imali smo dojam da on kao redovnički poglavar osjeća dužnost da redovničkoj subraći, svojim podložnicima, mora ostaviti primjer kako se umire. Na tome mu od srca zahvaljujemo.

Na vijest o preminuću prof. Macana reagirali su mnogi bivši studenti Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove. Ovdje navodimo tek neke izraze iz mailova ili sms-ova, kojima su oni izrazili sućut njegovoj redovničkoj subraći i djelatnicima Fakulteta: *Nezaboravan. Jedinstven. Vrhunski intelektualac. Najnačitaniji i najinformiraniji čovjek. Istinska legenda fakulteta. Jedan od najdražih profesora. Pravi majeutičar. Patron mojega duhovnog i intelektualnog života. Čovjek koji je u meni ostavio intelektualni i duhovni trag. Uzvišenost u poniznosti, veličina u služnji. Po strani a tu. Mudar i milosrdan Božji čovjek...* Možemo još dodati i neke konkretnosti: Macan je bio dobar poznavatelj i revni slušatelj klasične glazbe u koncertnoj dvorani i kazalištu; dirigent jordanovačkog župnog zbora; voditelj pjevanja bogoslova u kolegiju, itd. Njegov kabinet br. 120 bio je godinama važna fakultetska točka, kamo se u ozračju povjerenja dolazilo do olakšanja životnih problema, razrješenja sumnji i svjetonazorskih nesigurnosti («de dubiis te certifica» — T. Akvinski), pa sve do najvećih životnih odluka. Tu je on, dakle, pomagao namještati intelektualne i duhovne koordinate studenata, ispovjedničkom štolom oslobađao tereta, nosio ali i podnosio njihove slabosti. A imao je i određeni fond za one slabijih materijalnih mogućnosti. Riječju — profesor koji je hrlio na Fakultet, uživao i sudjelovao u događanjima kojima se formiraju mladi ljudi, za koje je živio i kojih su mu jednostavno bila puna usta!

Želimo našem patru i profesoru Macanu zahvaliti za sve ono što je za nas bio i učinio. Život svakog smrtnika, pa i ovaj, ima svoje sjene, no njih izručujemo milosrdnoj Božjoj ljubavi, koju je on tako neumorno posredovao sakramentom sv. ispovijedi brojnim vjernicima.